

2020 M. ATASKAITA APIE PAGRINDINIŲ TEISIŲ BŪKLĘ

2019 m. pagrindinių teisių apsaugos srityje padaryta pažanga, tačiau neišvengta ir nesėkmių. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros (angl. FRA) 2020 m. ataskaitoje apie pagrindinių teisių būklę apžvelgiami svarbiausi šios srities pokyčiai, taip pat aptariami laimėjimai ir neišspręsti susirūpinimą keliantys klausimai. Šiame leidinyje pateikiamos FRA nuomonės apie pagrindines nagrinėjamų teminių sričių naujoves ir trumpa faktinių duomenų, kuriais grindžiamos šios nuomonės, apžvalga. Jame glaustai, tačiau informatyviai apžvelgiamos didžiausios ES ir jos valstybėse narėse kylančios su pagrindinėmis teisėmis susijusios problemos.

FRA NUOMONĖS

1 IDĖMESIO CENTREI

Po dešimties metų: išnaudoti visą Chartijos potencialą

4

Lygybė ir nediskriminavimas

7

Rasizmas, ksenofobija ir susijusi nepakanta

9

Romų lygybė ir įtrauktis

11

Prieglobstis, vizos, migracija, sienos ir integracija

13

Informacinė visuomenė, privatumas ir duomenų apsauga

15

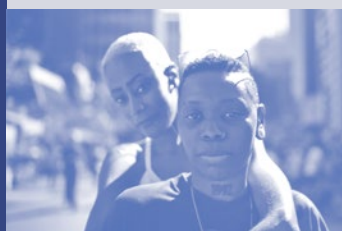
Vaiko teisės

17

Teisė kreiptis į teismą

19

Neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo raida

Rankraštis parengtas 2020 m. balandžio mėn.

Nei Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, nei joks Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros vardu veikiantis asmuo nėra atsakingas už toliau pateikiamos informacijos naudojimą.

Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2020

Print	ISBN 978-92-9474-899-7	ISSN 2467-2483	doi:10.2811/153282	TK-AM-20-001-LT-C
PDF	ISBN 978-92-9474-903-1	ISSN 2467-2718	doi:10.2811/430504	TK-AM-20-001-LT-N

© Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2020

Leidžiama atgaminti nurodžius šaltinį.

Naudoti ar atgaminti nuotraukas ir kitą medžiagą, kurios autorių teisės nepriklauso Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūrai, galima tik gavus teisių turėtojų leidimą.

© Nuotraukų šaltiniai

Viršelis: © iStock/Joel Carillet; © Gettyimages/FG Trade; © iStock/DNY59; © FRA

Puslapis 5: © iStock/Mixmike

Puslapis 6: © iStock/BalkansCat

Puslapis 7: © iStock/yacobchuk

Puslapis 8: (viršuje) © iStock/fizkes; (apačioje) © iStock/Fertnig

Puslapis 9: © FRA

Puslapis 10: © iStock/Cylonphoto

Puslapiai 11, 12 (viršuje): © iStock/Joel Carillet

Puslapis 12 (apačioje): © iStock/dinosmichail

Puslapis 13: © iStock/gorodenkoff

Puslapis 15: © iStock/skynesher

Puslapis 17: © iStock/asiandelight

Puslapis 18: © iStock/Remus Kotsell

Puslapis 19: © iStock/Jovanmandic

Puslapis 20: (viršuje) © iStock/lisegagne; (apačioje) © hedgehog94 - stock.adobe.com

1.

[DĖMESIO CENTRE]

PO DEŠIMTIES METŲ: IŠNAUDOTI VISĄ CHARTIJOS POTENCIALĄ

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija teisiškai privaloma jau dešimt metų. ES lygmeniu ji tapo matomesnė ir paskatino naują pagrindinių teisių kultūrą. Nacionaliniu lygmeniu informuotumas apie Chartiją ir jos naudojimas yra riboti. Teismai vis labiau remiasi Chartija ir tai rodo šios šiuolaikinės priemonės poveikį. Tačiau vyriausybės ir parlamentai vis dar menkai ją naudoja. Pavyzdžiui, neatrodo, kad kas nors reguliariai tikrintų nacionalinių teisės aktų, kuriais ES teisė perkeliama į nacionalinę teisę, suderinamumą su Chartija. ES Taryba paragino valstybes narės reguliariai keistis su Chartija susijusia patirtimi ir stiprinti atitinkamas nacionalines įstaigas. Vis dėlto nėra lengva tiksliai nustatyti, kada Chartija taikoma nacionaliniu lygmeniu. Dėl to sudėtinga visapusiškiau ją naudoti. Dar viena didelė kliūtis – menkas informuotumas apie Chartijos pridėtinę vertę, palyginti su esamais ilgą laiką naudojamais teisiniais šaltiniais. Praktikuojantys teisininkai, kurie yra gerai susipažinę su Chartija ir gali ją įgyvendinti nacionaliniu, regioniniu ir (arba) vietos lygmenimis, gali padėti išplėsti jos naudojimą ir pagerinti jos įgyvendinimą. Todėl labai svarbu rengti nacionaliniams subjektams skirtus labiau specializuotus mokymus apie Chartijos naudojimą.

ES pagrindinių teisių chartijos 51 straipsnyje reikalaujama, kad ES ir valstybės narės skatintų taikyti Chartijos nuostatas, tačiau nacionaliniu lygmeniu šioje srityje pasiekta nedaug. 2019 m. spalio mėn. priimtose Tarybos išvadose dėl Chartijos valstybės narės raginamos didinti informuotumą apie Chartiją ir stiprinti politikos formuotojų, valstybės tarnautojų ir praktikuojančių teisininkų, taip pat nacionalinių žmogaus teisių institucijų, pilietinės visuomenės organizacijų ir kitų žmogaus teisių gynėjų mokymą. Visos šios priemonės gali padėti išnaudoti visą Chartijos potencialą.

Su Chartija susijusios informacijos teikimas galėtų būti geresnis. Kol kas nėra konsoliduotos iniciatyvų ir praktinės patirties įgyvendinant Chartiją nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmenimis apžvalgos. Be to, valstybių narių administracijose nėra vienos bendros duomenų prieigos, skirtos informacijai rinkti, kuri būtų susijusi su atitinkama patirtimi ir kuria būtų susietos atitinkamos įstaigos ir asmenys, kad jie galėtų skatinti perspektyvią praktiką ir keistis patirtimi nacionaliniu lygmeniu.

1.1 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės, atsižvelgdamos į 2019 m. Tarybos išvadą dėl Chartijos, turėtų apsvarstyti galimybę imtis iniciatyvos ir politikos priemonių, kuriomis būtų siekiama skatinti informuotumą apie Chartiją ir jos įgyvendinimą nacionaliniu lygmeniu. Tam reikėtų pasinaudoti visų atitinkamų nacionalinių subjektų potencialu. Su Chartija susijusios iniciatyvos ir politinės priemonės turėtų būti grindžiamos faktais, gautais atlikus reguliarius Chartijos taikymo ir informuotumo apie ją kiekvienoje valstybėje narėje vertinimus. Įrodymus būtų galima rinkti vykdant struktūruotus įvairių suinteresuotųjų subjektų dialogus dėl Chartijos naudojimo nacionaliniu ir vietos lygmenimis.

Valstybės narės galėtų apsvarstyti galimybę įkurti „Chartijos ryšių punktus“ savo nacionalinėse administracijose. Tokie ryšių punktai galėtų supaprastinti koordinavimą, dalijimąsi informacija ir bendrą planavimą tarp nacionalinių ministerijų. Šie ryšių punktai taip pat galėtų padėti nacionalinėms administracijoms bendradarbiauti su kitomis įstaigomis, įskaitant žmogaus teisių srityje veikiančias įstaigas ir pilietinės visuomenės organizacijas, taip pat susieti ES ir nacionalinį lygmenis. Be to, jie galėtų nustatyti sistemos trūkumus. Ryšių punktai galėtų kaupti svarbią informaciją apie Chartijos naudojimą ir ja dalytis su visų atitinkamų sektorių nacionaliniais subjektais ir, kai tinkama, su kitų valstybių narių administracijomis ir ES institucijomis.

1.2 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę stiprinti nacionalines procedūrinės taisyklės, susijusias su teisės aktų teisiniu tikrinimu ir poveikio vertinimais, kad jie labiau atitiktų Chartiją. Vykdamas tokias procedūras turėtų būti aiškiai nurodoma Chartija, panašiai kaip nurodomos konstitucinės žmogaus teisės ir, tam tikrais atvejais, – Europos žmogaus teisių konvencija (EŽTK).

Nacionaliniai teisės aktų leidėjai turėtų skirti ypatingą dėmesį tam, kad užtikrintų, jog teisės aktai, kuriais į nacionalinę teisę perkeliama ES teisė, būtų visiškai suderinti su Chartijos nuostatomis.

Europos Komisija galėtų apsvarstyti daugiau galimybių finansuoti teisės aktais nustatytas žmogaus teisių institucijas, pavyzdžiui, nacionalines žmogaus teisių institucijas, lygybės įstaigas arba priežiūros institucijas, kad padėtų joms kaupti patirtį, susijusią su Chartijos taikymu nacionaliniu lygmeniu. Tai gali palengvinti jų vaidmenį padedant valstybėms narėms taikyti Chartiją, be kita ko, teisėkūros ir politikos formavimo srityse, taip pat naudojant Europos struktūrinius ir investicijų fondus.

1.3 FRA NUOMONĖ

Peržiūrėdama 2011–2020 m. Europos teisininkų mokymo strategiją, ES turėtų rengti tikslinius ir praktinius mokymus apie ES pagrindinių teisių chartijos taikymą. Su Chartija susijusio mokymo galimybės taip pat turėtų būti skatinamos kitose ES politikos srityse ir programose, siekiant užtikrinti, kad praktikuojantys teisininkai ir valstybės tarnautojai bei teisės aktais nustatytoje nacionalinėse žmogaus teisių institucijose dirbantys ekspertai taip pat galėtų pasinaudoti ES ir nacionaliniu lygmenimis teikiamomis mokymo programomis.

ES valstybės narės turėtų savo teisėjams ir kitiems praktikuojantiems teisininkams teikti reguliarius, tikslinius ir poreikiais grindžiamus mokymus apie Chartijos taikymą. Nacionalinės žmogaus teisių institucijos ir jų ES lygmens tinklai turėtų būti tinkamai aprūpinti, kad mokytų savo darbuotojus Chartijos taikymo klausimais.

2019 m. Tarybos išvadose dėl Chartijos valstybės narės raginamos „užtikrinti, kad jų nacionalinės procedūrinės taisyklės <...> atitiktų Chartiją“. Nacionaliniams teisės aktų leidėjams tenka atsakomybė užtikrinti atitiktį Chartijai, kai jie ES teisės aktus įtraukia į nacionalinę teisę. Tačiau nacionalinėse procedūrinėse taisyklėse dėl poveikio vertinimo ir teisinio tikrinimo, priešingai nei tokiuose ES dokumentuose, Chartija minima retai.

Daugelis pilietinės visuomenės organizacijų, kurios bendradarbiauja su FRA jos Pagrindinių teisių platformoje, ragina skirti daugiau lėšų mokymams apie Chartiją, o ES atnaujinti savo pastangas rinkti informaciją apie tai, kaip valstybės narės taiko Chartiją. Kai kurios organizacijos taip pat ragina parengti praktines įgyvendinimo gaires, kurios galėtų padėti nacionalinėms institucijoms įgyvendinti ES teisę laikantis Chartijos.

Iš FRA atlikto tyrimo matyti, kad nacionalinės žmogaus teisių institucijos neišnaudoja viso Chartijos potencialo. 2019 m. priimtose Tarybos išvadose pabrėžiamas jų „itin svarbus vaidmuo užtikrinant pagrindinių teisių apsaugą bei propagavimą ir Chartijos laikymąsi“. Tai apima nacionalinių teisės aktų leidėjų konsultavimą dėl būsimų teisės aktų ir politikos priemonių šioje srityje. ES ir nacionalinės finansavimo programos gali padėti nacionalinėms žmogaus teisių institucijoms ir kitoms žmogaus teisių srityje veikiančioms įstaigoms įgyti žinių apie Chartiją.

Praktikuojantiems teisininkams ir viešojo administravimo pareigūnams reikia specializuoto mokymo, kad jie galėtų veiksmingai taikyti Chartiją – palyginti naują priemonę. Chartija nebuvo įtraukta į daugelio prieš daug metų teisės studijas baigusiu praktikuojančių teisininkų mokymo programas. Norint naudotis Chartija, reikia gerai išmanyti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) praktiką. Praktikuojantys teisininkai turi būti su ja susipažinę, kad suprastų, kada taikoma Chartija, ar konkreči Chartijos nuostata yra teisė, ar principas, ir ar ji tam tikromis aplinkybėmis gali būti taikoma privačioms šalims (horizontalusis tiesioginis veikimas).

Teisėjų mokymuose retai skiriama daug dėmesio pagrindinėms teisėms. Be to, įvairiose valstybėse narėse skiriasi, koku mastu praktikuojantys teisininkai naudojami prieinamais mokymais. Iš FRA tyrimo matyti, kad žmogaus teisių pilietinės visuomenės organizacijos retai teikia mokymus apie Chartiją arba juose dalyvauja. Mažiau nei pusė iš 25 nacionalinių teisininkų mokymo institutų, su kuriais konsultavosi FRA, teigia, kad per pastaruosius dešimt metų buvo rengiama daugiau su Chartija susijusių mokymų arba pasiektas didesnis informuotumas apie Chartiją.

Keitimasis patirtimi, įgyta taikant Chartiją, yra labai svarbus dėl dviejų priežasčių. Pirmą, žmonės vis dar turi nedaug Chartijos naudojimo patirties. Jie vis dar pradininkai šioje srityje. Antra, daugelis atvejų, kai remiamasi Chartija, yra tarpvalstybinio pobūdžio, pavyzdžiui, jei jie susiję su Europos arešto orderiu. Todėl ypač svarbu keistis patirtimi tarptautiniu mastu.

Taryba neseniai įpareigojo Tarybos Pagrindinių teisių, piliečių teisių ir laisvo asmenų judėjimo (FREMP) darbo grupę organizuoti metinį dialogą dėl Chartijos. Taip pripažįstama tokių mainų pridėtinė vertė. Būtų naudinga diskusiją pagrįsti tvirtais įrodymais.

1.4 FRA NUOMONĖ

Taryba ir ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad naujas e. teisingumo platformos modulis, kuriame kaupiama su Chartija susijusi patirtis ir informacija apie veiklą, būtų reguliariai atnaujinamas. Jos taip pat turėtų didinti atitinkamų nacionalinių įstaigų, įskaitant nacionalines žmogaus teisių institucijas, pilietinės visuomenės veikėjus, akademinę bendruomenę ir profesines asociacijas, informuotumą apie naująją priemonę. Tarybos Pagrindinių teisių, piliečių teisių ir laisvo asmenų judėjimo darbo grupė (FREMP), keisdama nauja su Chartija susijusia informacija, galėtų remtis įrodymais, pavyzdžiui, surinktais naudojantis naująją platforma.

ES institucijos ir valstybės narės turėtų išnagrinėti papildomų forumų ir apsikeitimo informacija galimybes, kurios visoje ES leistų suburti teisėjus, nacionalinius parlamentus ir pilietinę visuomenę. Pavyzdžiui, nacionaliniai parlamentai galėtų pasinaudoti ES Europos reikalų komitetų konferencija (COSAC) kaip tokiu forumu. Be to, įvairūs tinklai galėtų remtis ankstesne patirtimi ir dalyvauti reguliariuose nacionalinių teisminių institucijų dialoguose dėl Chartijos. Tai, be kita ko, – Europos teisėjų mokymo tinklas (ETMT), Europos Sąjungos teisminis tinklas (angl. *Judicial Network of the European Union*, RJEU) ir Valstybių tarybų ir aukščiausiųjų administracinių teismų asociacija (ACA). Atitinkamų pilietinės visuomenės organizacijų apsikeitimas informacija galėtų būti organizuojamas naudojantis tam skirtomis platformomis. Neteisminės institucijos galėtų remtis ankstesniais pavyzdžiais ir reguliariai keistis su Chartija susijusia informacija naudodamasi Europos nacionalinių lygybės įstaigų tinklu (*Equinet*) ir Europos nacionalinių žmogaus teisių institucijų tinklu (angl. *European Network of National Human Rights Institutions*, ENNHRI). Tokių mainų rezultatai turėtų būti platinami atitinkamomis nacionalinėmis kalbomis, siekiant užtikrinti, kad informacija pasiektų atitinkamus nacionalinio ir vietos lygmenų subjektus.

2.

LYGYBĖ IR NEDISKRIMINAVIMAS

2019 m. nebuvo priimta ilgai laukta Vienodo požiūrio direktyva, todėl ES nediskriminavimo teisinė sistema tebėra neužbaigta. Tačiau paskyrus naują už lygybę atsakingą Komisijos narį ir priėmus naujas teisines priemones, susijusias su Europos socialinių teisių ramsčiu, padaryta pažanga įgyvendinant lygybės darbotvarkę. Susirūpinimą toliau kėlė lygybės įstaigų veiksmingumas ir nepriklausomumas – vieni iš pagrindinių lygybės politikos sistemos aspektų. ES ir valstybės narės ėmėsi iniciatyvų, kuriomis remiamas duomenų apie lygybę rinkimas ir naudojimas, be kita ko, tikrinant ir diskriminacijos atvejus. Tuo tarpu nacionalinės lygybės ir nediskriminavimo politikos priemonės paskatino priimti teisės aktus ir veiksmų planus. Kai kuriais iš jų siekiama pagerinti ypač pažeidžiamų grupių apsaugą. Kitais siekiama geriau įgyvendinti diskriminacijos draudimą. Keliose valstybėse narėse padaryta pažanga lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių asmenų (LGBTI) pagrindinių teisių srityje. Tuo pat metu kitose šalyse kilo priešiška reakcija dėl pagrindinės teisės į nediskriminavimą.

2.1 FRA NUOMONĖ

ES teisės aktų leidėjas turėtų toliau nagrinėti visus galimus būdus nedelsiant priimti Vienodo požiūrio direktyvą, atsižvelgdamas į nuolatinį diskriminacijos dėl religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus ir seksualinės orientacijos įrodymus tokiose srityse, kaip švietimas, socialinė apsauga ir galimybė gauti prekių ir paslaugų, įskaitant aprūpinimą būstu. Taip būtų užtikrinta, kad ES teisės aktuose būtų numatyta visapusiška apsauga nuo diskriminacijos šiose svarbiausiose gyvenimo srityse.

ES teisės aktai, kuriais kovojama su diskriminacija dėl lyties, rasinės arba etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos, grindžiami Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 19 straipsniu. Iki šiol ES Taryba priėmė teisės aktus, kuriais užtikrinama apsauga nuo diskriminacijos dėl lyties ir rasinės ar etninės kilmės svarbiausiose gyvenimo srityse. Tai – užimtumas ir profesinė veikla, švietimas, socialinė apsauga ir galimybė gauti prekių ir paslaugų, įskaitant aprūpinimą būstu. Tačiau šiuo metu ES teisės aktais apsauga nuo diskriminacijos dėl religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus ir seksualinės orientacijos užtikrinama tik užimtumo srityje. Todėl, remiantis Sąjungos teise, kai kurie SESV 19 straipsnyje nurodyti saugomi požymiai – lytis ir rasinė arba etninė kilmė – yra labiau saugomi nei kiti – religija ar tikėjimas, amžius, negalia ir seksualinė orientacija.

2008 m. Europos Komisija pateikė pasiūlymą dėl Vienodo požiūrio direktyvos (COM(2008) 426). Ji padėtų panaikinti šią spragą ir išplėsti apsaugą nuo diskriminacijos dėl religijos ar tikėjimo, amžiaus, negalios ir seksualinės orientacijos taikant šią apsaugą taip pat ir švietimo, socialinės apsaugos ir galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis srityse.

2019 m. vėl buvo bandoma ištrukti iš aklavietės Taryboje rengiant derybas dėl šios itin svarbios teisinės priemonės. Europos Komisija pasiūlė pereiti nuo vieningo balsavimo tvarkos prie kvalifikuotos balsų daugumos tvarkos pasinaudojant bendrąja nuostata dėl pereinamosios pagal ES sutarties 48 straipsnio 7 dalį. Tarybai pirmininkaujanti Suomija sušaukė ministrų posėdį, kuriame, siekiant išnagrinėti galimus tolesnius veiksmus, vyko politiniai debatai. Vykstant diskusijai paaiškėjo, kad daugelis ES valstybių narių pritaria direktyvos priėmimui kaip būdui panaikinti ES teisės aktų spragas ir užtikrinti kiekvieno asmens teisę į vienodą požiūrį. Tačiau iki metų pabaigos Taryba vis dar nebuvo pasiekusi reikiamo sutarimo.

ES kasdien vis dar susiduriama su diskriminacija ir nelygybe dėl įvairių priežasčių. Tai patvirtina FRA apklausų ir specialios „Eurobarometro“ apklausos dėl diskriminacijos ES išvados, taip pat 2019 m. paskelbtų nacionalinių diskriminacijos atvejų tikrinimo tyrimų išvados. FRA apklausų duomenys nuolat patvirtina, kad diskriminaciją patiriantys asmenys retai apie ją praneša kokiai nors institucijai. Taip yra nepaisant to, kad visos ES valstybės narės turi už lygybę atsakingas institucijas, kaip numatyta Rasinės lygybės direktyvoje (2000/43/EB) ir kelse direktyvose dėl lyčių lygybės.

Viena iš pagrindinių šių lygybės įstaigų užduočių – teikti nepriklausomą pagalbą diskriminacijos aukoms nagrinėjant jų skundus. Paklausti, kodėl jie nepranešė apie diskriminaciją, nukentėjusieji dažniausiai atsako manantys, kad niekas nepasikeistų, jei jie būtų tai padarę. Tai rodo, kad yra problemų, susijusių su lygybės įstaigų žmogiškųjų, finansinių ir techninių išteklių veiksmingumu, nepriklausomumu ir tinkamumu; tai taip pat atsispindi 2019 m. per penktąjį stebėsenos ciklą Europos Tarybos įstaigos Europos komisijos kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI) paskelbtose šalių ataskaitose.

Duomenys apie lygybę yra būtini siekiant informuoti apie įrodymais pagrįstą nediskriminavimo politiką, stebėti tendencijas ir vertinti kovos su diskriminacija teisės aktų įgyvendinimą. Tačiau, kaip pripažįsta ES nediskriminavimo, lygybės ir įvairovės aukšto lygio darbo grupė, ES valstybės narės dar netaiko suderinto požiūrio į duomenų apie lygybę rinkimą ir naudojimą.

Aukšto lygio darbo grupė atkreipia dėmesį į kitus valstybėms narėms bendrus sunkumus. Tarp jų – diskriminacijos priežasčių ir gyvenimo sričių, apie kurias renkami duomenys, disbalansas, taip pat nepakankamos konsultacijos su atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais rengiant ir įgyvendinant duomenų rinkimą. *Gairėse dėl geresnio duomenų apie lygybę rinkimo ir naudojimo (Guidelines on improving the collection and use of equality data)*, kurias parengė minėta aukšto lygio darbo grupė, pateikiamos konkrečios rekomendacijos, kaip šias problemas spręsti nacionaliniu lygmeniu.

2019 m. aukšto lygio darbo grupės Lygybės duomenų pogrupis, kuriam vadovauja FRA, paskelbė dvi papildomas priemones. Praktikos pavyzdžių, susijusių su duomenimis apie lygybę, rinkinys padeda praktiškai įgyvendinti gaires. Diagnostinio veiklos planavimo priemonė gali būti naudojama duomenų trūkumams nustatyti ir ja gali būti grindžiamas lygybės duomenų centro kūrimas. Kai kurios ES valstybės narės kaip tobulinimo pagrindą jau taiko ir gaires, ir papildomas priemones. Nors gairės skirtos valstybėms narėms, ES institucijos ir įstaigos taip pat gali jas taikyti analogiškai, kad sustiprintų įvairovės stebėseną.

Be to, šiais metais vis dažniau buvo atliekamas diskriminacijos atvejų tikrinimas siekiant surinkti objektyvius diskriminacijos įrodymus. Tai naudingai papildė kitus šaltinius, pavyzdžiui, apklausas apie patirtą diskriminaciją. Be to, kelios ES valstybės narės daugiau dėmesio skyrė diskriminacijai, kurią lemia kelių diskriminacijos pagrindų derinys arba sankirta – daugialypė ir tarpsektorinė diskriminacija.

2.2 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad lygybės įstaigos galėtų veiksmingai atlikti pagal ES teisės aktus dėl nediskriminavimo joms pavestas užduotis. Tam reikia užtikrinti, kad lygybės įstaigos būtų nepriklausomos ir turėtų pakankamai išteklių. Tai darydamos valstybės narės turėtų deramai atsižvelgti į Europos Komisijos rekomendaciją dėl lygybės įstaigoms taikomų standartų ir peržiūrėtą Europos komisijos kovai su rasizmu ir netolerancija bendrosios politikos rekomendaciją Nr. 2.

2.3 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų labiau stengtis suderinti požiūrį į duomenų apie lygybę rinkimą, kad šie duomenys būtų naudojami kaip įrodymais pagrįstos politikos pagrindas lygybės ir nediskriminavimo srityje. Jos turėtų remtis išsamiau duomenų rinkimo priemonių rinkiniu, įskaitant apklausas ir diskriminacijos atvejų tikrinimą, ir parengti strategijas, kuriomis būtų tinkamai atsižvelgiama į aplinkybes, kai skirtingi diskriminacijos pagrindai susikerta arba sudaro derinį. Šiuo tikslu valstybės narės turėtų deramai atsižvelgti į ES nediskriminavimo, lygybės ir įvairovės aukšto lygio darbo grupės priimtas gaires dėl geresnio duomenų apie lygybę rinkimo ir naudojimo. Jos taip pat galėtų pasinaudoti veiklos planavimo priemone ir ją papildančiu praktikos pavyzdžių rinkiniu. ES institucijos ir įstaigos turėtų apsvarstyti galimybę šias gaires taikyti savo pačių struktūrinuose padalinuose.

2.4 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės raginamos toliau tvirtinti ir įgyvendinti konkrečias priemones, kuriomis siekiama užtikrinti, kad lesbietės, gėjai, biseksualūs, translyčiai ir interseksualūs (LGBTI) asmenys galėtų visapusiškai naudotis visomis savo pagrindinėmis teisėmis, nustatytomis ES ir nacionalinėje teisėje. Valstybės narės turėtų imtis priemonių siekdamas kovoti su neigiamu valdžios institucijų ar pareigūnų homofobinių ir transfobinių pareiškimų poveikiu. Valstybės narės turėtų atsižvelgti į turimus diskriminacijos įrodymus, įskaitant FRA II-osios LGBTI asmenų apklausos duomenis, kad nustatytų ir deramai pašalintų apsaugos spragas. Visų pirma reikėtų imtis priemonių siekiant užtikrinti jaunų LGBTI asmenų saugumą mokykloje.

2019 m. vasario mėn. Europos Parlamentas paragino Europos Komisiją priimti naują strateginį dokumentą, kuriuo ateityje būtų skatinama LGBTI asmenų lygybė. Juo būtų tęsiama veikla, susijusi su 2016–2019 m. *Komisijos veiksmų planu LGBTI asmenų lygybei skatinti*. Europos Komisija į savo 2020 m. darbo programą įtraukė specialią strategiją, kuria siekiama užtikrinti LGBTI asmenų lygybę visoje ES.

2019 m. keliose valstybėse narėse padaryta pažanga LGBTI asmenų pagrindinių teisių srityje. Visų pirma tos pačios lyties poros įgijo daugiau teisių, o kovos su diskriminacija įstatymai išplėsti į juos įtraukiant lytinę tapatybę ar lytinius požymius.

Tačiau kai kuriose valstybėse narėse parlamentai atmetė įstatymų projektus, kuriais siekiama teisiškai pripažinti tos pačios lyties asmenų poras. Kai kuriose kitose šalyse su LGBTI asmenų lygybe susijusi teisė į nediskriminavimą ar susirinkimų laisvę nukentėjo.

2019 m. FRA atliko antrą LGBTI asmenų apklausą. Rezultatai rodo, kad LGBTI asmenys ir toliau patiria diskriminaciją daugelyje gyvenimo sričių. Gruodžio 18 d. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl LGBTI asmenų viešo diskriminavimo ir prieš juos nukreiptos neapykantos retorikos. Rezoliucijoje apžvelgiamos šiuo metu visoje ES pastebimos nerimą keliančios tendencijos. Tai – „išpuoliai prieš LGBTI asmenų socialinius centrus keliose valstybėse narėse, homofobiniai pareiškimai ir neapykantą kurstančios kalbos, nukreiptos prieš LGBTI asmenis, visų pirma per rinkimus, ir teisinės priemonės, kurios gali būti naudojamos siekiant taikyti apribojimus žiniasklaidai, švietimui ir prieigai prie kitos formos turinio taip, kad būtų netinkamai apribojama žodžio laisvė LGBTI asmenų klausimais“.

3.

RASIZMAS, KSENOFOBIIJA IR SUSIJUSI NEPAKANTA

Praėjus 19 metų nuo Rasinės lygybės direktyvos priėmimo ir 11 metų nuo Pamatinio sprendimo dėl rasizmo ir ksenofobijos priėmimo, kelios valstybės narės nebuvo teisingai perkėlusios atitinkamų ES teisės aktų ir neteisingai juos taikė. Europos Žmogaus Teisių Teismas ir nacionaliniai teismai nustatė žodžio laisvės ir neapykantos bei neapykantos retorikos kurstymo apribojimų standartus. 2019 m. ES lygmeniu įvyko tam tikrų politikos pokyčių antisemitizmo srityje, tačiau labai mažai jų buvo susiję su rasizmu ir ksenofobija. Kai kurios valstybės narės patvirtino politikos priemones, kuriomis siekiama geriau kovoti su rasizmu ir skatinti žmones pranešti apie neapykantos nusikaltimus, tačiau įvertinti jų poveikį tebėra sudėtinga. Remiantis tyrimų ir apklausų rezultatais, mažumoms priklausantys asmenys ir migrantai ir toliau patyrė priekabiavimą, smurtą ir etninę bei rasinę diskriminaciją įvairiose gyvenimo srityse ES. Kai kuriose valstybėse narėse atlikti tyrimai rodo, kad 2019 m. vis dar nebuvo išspręsta su diskriminaciniu etniniu profiliavimu susijusi problema.

Pamatinio sprendimo dėl kovos su rasizmu ir ksenofobija (2008/913/TVR) 1 straipsnyje nurodomos priemonės, kurių valstybės narės turi imtis, kad užtikrintų baudžiamumą už tyčinį rasistinį ir ksenofobinį elgesį. 4 straipsnyje taip pat reikalaujama, kad teismai atsižvelgtų į išankstines neigiamas nuostatas kaip į sunkinančią aplinkybę arba į ją atsižvelgtų nustatydami pažeidėjams skirtas sankcijas. Nusikaltimų aukų teisių direktyvos (2012/29/ES) 63 konstatuojamojoje dalyje patvirtinama, kad siekiant paskatinti pranešti apie nusikaltimus ir palengvinti šį procesą, specialistai turi būti išmokyti ir turėtų būti įdiegtos priemonės, kurios leistų trečiosioms šalims pranešti apie nusikaltimą. Įgyvendinant ES teisę reikia užtikrinti, kad aukos ir liudytojai galėtų pranešti apie neapykantos nusikaltimus ir kad policija, gavusi tokių pranešimą, nustatytų neapykantos nusikaltimo aukas ir užregistruotų rasistinius nusikaltimo motyvus.

Kaip matyti iš tarptautinių stebėsenos įstaigų ir pilietinės visuomenės organizacijų ataskaitų, iki 2019 m. kelios valstybės narės nevisiškai ir neteisingai perkėlė pamatinio sprendimo nuostatas į nacionalinę teisę. Europos Žmogaus Teisių Teismas ir nacionaliniai teismai nustatė apribojimus žodžio laisvei, kai ja bandoma pateisinti priešišką kalbą ir neapykantos kurstymą. Kai kurios valstybės narės priėmė baudžiamosios teisenos darbuotojams skirtas gaires dėl neapykantos nusikaltimų tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo už juos. Kai kurios iš jų sprendė nepakankamo pranešimų teikimo problemą sudarydamos sąlygas trečiosioms šalims pranešti apie nusikaltimą ir skatindamos įsitraukti bendruomenę. Vis dėlto, kaip matyti iš nuolatinių FRA ir kitų tyrimų rezultatų, dažnai apie neapykantos nusikaltimus vis dar nepranešama ir jie neregistruojami, taip pat renkama nepakankamai nacionalinių duomenų apie neapykantos nusikaltimus.

3.1 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų visiškai ir teisingai perkelti į nacionalinę teisę ir taikyti Pamatinio sprendimo dėl kovos su rasizmu ir ksenofobija nuostatas. Be to, jos turėtų imtis būtinų priemonių, kad kriminalizuotų nusikaltimus turint išankstinių neigiamų nuostatų (neapykantos nusikaltimus), rasistinius ir ksenofobinius motyvus laikydamos sunkinančia aplinkybe.

ES valstybės narės turėtų nustatyti priemones, kuriomis būtų skatinama pranešti apie neapykantos nusikaltimus ir sudaromos palankesnės sąlygos aukoms kreiptis į paramos tarnybas. Be to, jos turėtų užtikrinti, kad bet koks įtariamasis neapykantos nusikaltimas būtų veiksmingai užregistruojamas ir ištiriamas, o jo kaltininkai – patraukiami baudžiamojon atsakomybėn ir teisiami. Tai turi būti daroma laikantis galiojančios nacionalinės, ES, Europos ir tarptautinės teisės žmogaus teisių srityje.

ES valstybės narės turėtų toliau stengtis sistemingai registruoti duomenis apie neapykantos nusikaltimus, juos rinkti ir kasmet skelbti. Duomenys turėtų būti suskirstyti bent pagal išankstines neigiamas nuostatas, nusikaltimo rūšį, aukos (-ų) ir nusikaltimo vykdytojo (-ų) lytį ir amžių, kad valstybės narės galėtų parengti veiksmingas, įrodymais pagrįstas teises ir politines atsako į šį reiškinį priemones. Visi duomenys turėtų būti renkami laikantis nacionalinės teisinės sistemos ir ES duomenų apsaugos teisės aktų.

3.2 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų gerokai padidinti savo priemonių ir institucinių susitarimų, kuriais užtikrinamas ES ir nacionalinių kovos su diskriminacija teisės aktų vykdymas, veiksmingumą. Visų pirma, valstybės narės turėtų užtikrinti, kad būtų taikomos pakankamai veiksmingos, proporcingos ir atgrasomojo poveikio sankcijos. Taip galima sumažinti kliūtis, su kuriomis susiduria etninės mažumos ir imigrantai, siekdami gauti išsilavinimą, darbą ir paslaugas, įskaitant būstą.

Siekiant kovoti su galimomis išankstinėmis neigiamomis nuostatomis mažumų etninėms grupėms priklausančių asmenų atžvilgiu ir užtikrinti vienodas galimybes patekti į darbo rinką ir dalyvauti joje, į šias priemones būtų galima įtraukti įvairių aspektų. Tai, be kita ko, apima anoniminės įdarbinimo politikos nustatymą, diskriminacinės praktikos stebėseną, informuotumo didinimą ir mokymą apie nesąmoningas išankstines neigiamas nuostatas, paramą darbdaviams ir socialiniams partneriams kovojant su diskriminacija ir kliūtimis dalyvauti darbo rinkoje ir darbdaviams skirtų kovos su diskriminacija mokymų privačiose bendrovėse ir viešosiose tarnybose rengimą.

3.3 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų parengti konkrečias, praktines ir naudoti paruoštas gaires, padedančias užtikrinti, kad policijos pareigūnai, atlikdami savo pareigas, nevykdytų diskriminacinio etninio profilavimo. Teisėsaugos institucijos turėtų paskelbti tokias gaires ir jas įtraukti į standartines policijos veiklos procedūras, taip pat į policijos pareigūnų elgesio kodeksus. Valstybės narės turėtų sistemingai supažindinti su šiomis gairėmis tiesiogiai su etninių mažumų atstovais susiduriančius teisėsaugos pareigūnus.

ES pagrindinių teisių chartijos 21 straipsniu draudžiama diskriminacija dėl religijos ar tikėjimo. Panašiai Rasinės lygybės direktyvos (2000/43/EB) 3 straipsniu draudžiama bet kokia diskriminacija dėl etninės ar rasinės kilmės siekiant įgyti išsilavinimą, įsidarbinti, gauti paslaugų, įskaitant aprūpinimą būstu, ir gauti socialinę apsaugą, įskaitant sveikatos priežiūrą. Iš Europos Komisijos ir tarptautinių žmogaus teisių stebėsenos įstaigų ataskaitų matyti, kad valstybės narės turi dėti daugiau pastangų, kad tinkamai įgyvendintų direktyvos nuostatas. Kaip rodo FRA ir kitų tyrimų rezultatai, etninių mažumų grupių nariai, įskaitant migrantus, ir toliau patiria diskriminaciją visoje ES visose gyvenimo srityse, dažniausiai ieškant darbo ir būsto.

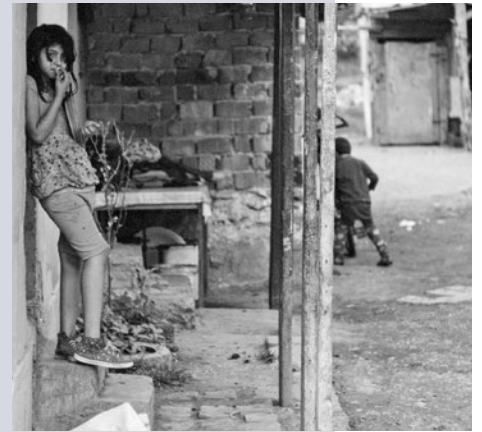

Kai kuriose valstybėse narėse atlikti tyrimai rodo, kad policija vis dar vykdo diskriminacinį etninį profilavimą. Dėl tokio profilavimo gali mažėti pasitikėjimas teisėsaugos sistema. Be to, ši praktika prieštarauja Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo principams ir kitiems tarptautiniams standartams, įskaitant EŽTK ir susijusioje EŽTT praktikoje, taip pat ES pagrindinių teisių chartijoje ir Rasinės lygybės direktyvoje įtvirtintus standartus.

4.

ROMŲ LYGYBĖ IR ĮTRAUKTIS

2019 m. suėjo dešimt metų nuo tada, kai ES Taryba priėmė išvadas dėl romų įtraukties, kurios buvo parengtos pirmajame ES romų įtraukties platformos posėdyje. Šiame dokumente išdėstyta dešimt bendrų pagrindinių romų įtraukties principų. Pagal 4 principą visose romų įtraukties politikos srityse raginama „užtikrinti romų tautybės asmenims visuomenei prieinamas galimybes (galimybes patekti į įprastines švietimo įstaigas, įsidarbinti įprastinėse darbo vietose ir apsirūpinti įprastiniu būstu)“ ir jei vis dar esama „dalinės arba visiškos segregacijos švietimo ar aprūpinimo būstu srityse“, ją pašalinti. Tačiau, kaip matyti iš FRA apklausų ir ataskaitų bei Europos Komisijos 2019 m. *Romų integracijos nacionalinių strategijų įgyvendinimo ataskaitos*, dešimties metų pastangos ES, tarptautiniu, nacionaliniu ir vietos lygmenimis beveik nedavė apčiuopiamų rezultatų. Daugelis romų ir toliau gyvena segreguotą gyvenimą. Jie susiduria su ne romų kaimynų priešišku ir nepasitikimi vietos ir nacionaline politika, kurią vykdydami nesiekia veiksmingų kovos su priešišku romams priemonių.

Europos Komisijos *Gairėse valstybėms narėms dėl Europos struktūrinių ir investicijų fondų naudojimo kovojant su švietimo ir teritorine segregacija (Guidance for Member States on the use of European Structural and Investment Funds in tackling educational and spatial segregation)* reikalaujama, kad vykdydami visus su būstu ir švietimu susijusius veiksmus pirmiausia būtų atsižvelgiama į segregacijos panaikinimo principą. Pranešime aiškiai nurodoma, kad reikėtų vengti naujas švietimo įstaigas statyti teritoriniu požiūriu segreguotose vietovėse.

Nuo tada, kai 2016 m. buvo atlikta paskutinė FRA apklausa, mažai įrodymų, kad kovojant su segregacija švietimo srityje padaryta pažanga. Romų tautybės mokiniai ir toliau skirstomi į atskiras klases ar mokyklas, kai kuriais atvejais – atskiras specialiąsias mokyklas, nepaisant ekspertų ir pilietinės visuomenės organizacijų parengtų priemonių rinkinių, vadovų ir instrukcijų, kaip panaikinti segregaciją švietimo srityje.

4.1 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų dėti daugiau pastangų, kad būtų panaikinta mokyklų segregacija, kaip reikalaujama Rasinės lygybės direktyvoje, kad būtų užkirstas kelias diskriminacijai dėl rasinės ar etninės kilmės ir kovojama su priešišku romams. Tai darydamos valstybės narės galėtų apsvarstyti galimybę taikyti skirtingus metodus. Pavyzdžiui, jos galėtų peržiūrėti mokyklų rajonų teritorijas ir perkelti romų tautybės moksleivius, kad išvengtų jų koncentracijos tam tikrose mokyklose, kartu teikdamos reikiamą paramą romų tautybės moksleiviams, kad pagerintų jų mokymosi rezultatus ir paskatintų jų integraciją į įprastines klases.

4.2 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų stiprinti savo nacionalinių romų integracijos strategijų arba integruotų politikos priemonių rinkinių aspektus, susijusius su būstu, siekdamos užtikrinti, kad visi romai gyventų deramo lygio nesegreguotuose būstuose. Šiuo atžvilgiu valstybės narės galėtų apsvarstyti galimybę per Europos semestrą pritaikyti savo nacionalines reformų programas, kad į jas būtų įtrauktos priemonės, skirtos didelio romų būsto trūkumo problemai spręsti. Be to, ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad jos veiksmingai naudotųsi Europos struktūriniais ir investicijų fondais siekdamos spręsti segregacijos aprūpinimo būstu srityje problemą ir gerinti galimybes gauti tinkamą būstą.

4.3 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų tobulinti savo duomenų rinkimo metodiką ir priemones, naudojamas romų įtraukties pažangai stebėti, kad galėtų rinkti duomenis apie lygybę pagrindinėse teminėse srityse, dėl kurių pateikta 2013 m. Tarybos rekomendacija dėl romų veiksmingų integravimo priemonių valstybėse narėse. Šie duomenys turėtų padėti veiksmingai stebėti segregacijos panaikinimo veiksmus nacionaliniu ir vietos lygmenimis, visapusiškai laikantis asmens duomenų apsaugos taisyklių.

Chartijos 34 straipsnyje aiškiai pripažįstama ir gerbiama teisė į socialinę paramą ir paramą aprūpinant būstu, kad pagal ES ir nacionalinės teisės taisykles būtų užtikrintos tinkamos gyvenimo sąlygos visiems, neturintiems pakankamai lėšų, siekiant kovoti su socialine atskirtimi ir skurdu. Be to, pagal tarptautines žmogaus teisių priemones, pavyzdžiui, Tarptautinį ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktą ir Europos socialinę chartiją (persvarstyta), reikalaujama, kad valstybės visiems užtikrintų tinkamą būstą.

Nepaisant to, daugelis romų ir toliau gyvena segreguotoje aplinkoje, dažnai pasibaisėtinomis sąlygomis. Kai romai gyvena namuose arba lūšnose, kuriems neišduoti statybos leidimai, kai kurios vietos valdžios institucijos ir toliau juos iškeldina, nepaisydamos pagal tarptautinę žmogaus teisių teisę numatytų apsaugos priemonių, ir palieka juos be pastogės.

Segregacija dėl etninės kilmės pažeidžia ES pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnį dėl nediskriminavimo, taip pat Europos socialinių teisių ramsčio 3 straipsnį dėl lygių galimybių ir 19 straipsnį dėl būsto.

Segregacijos mažinimo priemonės turėtų būti grindžiamos pagal etninę kilmę suskirstytais duomenimis. Šiuo metu daugumoje ES valstybių narių tokių duomenų trūksta. Kai kurios valstybės narės nenori rinkti tokių duomenų arba pripažinti, kad reikia rinkti pagal etninę kilmę suskirstytus duomenis. Tokie duomenys bus reikalingi norint stebėti ERPF, ESF+ ir Sanglaudos fondui taikomas reikiamas sąlygas. Vienu iš kriterijų, pagal kuriuos tenkinama 4 sąlyga „socialiai atsakingesnė Europa įgyvendinant Europos socialinių teisių ramstį“, konkrečiai reikalaujama, kad į nacionalines romų integracijos strategijas būtų įtrauktos segregacijos prevencijos ir panaikinimo priemonės.

5.

PRIEGLOBSTIS, VIZOS, MIGRACIJA, SIENOS IR INTEGRACIJA

Pagrindinių teisių paisymas pasienyje tebėra vienas iš svarbiausių ES uždavinių žmogaus teisių srityje. Buvo mirčių jūroje, grasinimų humanitariniams gelbėjimo kateriams, įtarimų dėl smurto ir neoficialaus pasipriešinimo atvejų. Keliose valstybėse narėse prieglobsčio prašytojai ir toliau kenčia dėl perpildytų buvimo vietų ir benamystės. Per pirmąjį penkerių metų Šengeno vertinimo ciklą buvo nustatyta, kad grąžinimo politikos srityje esama pagrindinių teisių spragų, tačiau jų gerokai mažiau sienų valdymo srityje. ES priėmė teisės aktus, kurie sudaro jos didelio masto informacinių technologijų sistemų sąveikumo teisinį pagrindą. Šias sistemas reglamentuojančiomis priemonėmis užtikrinamos apsaugos priemonės, tačiau jų veiksmingumas priklauso nuo to, kaip jos įgyvendinamos. Tuo pat metu padaugėjo vaikų migrantų sulaikymo atvejų. Nelydimi vaikai, kuriems sukanka 18 metų, vis tiek susidūrė su teisių ir paslaugų spragomis, kurios kenkia jų socialinei įtraukčiai.

Pagrindinių teisių užtikrinimas pasienyje tebėra vienas iš svarbiausių ES uždavinių. 2019 m. tebebuvo įtarimų dėl smurto ir neoficialaus pasipriešinimo. Tuo metu žmonės žuvo jūroje bandydami pasiekti ES, o humanitarinės pagalbos kateriai sulaukė grasinimų. Dėl uždelsto išlaipinimo kyla pavojus jūroje išgelbėtų migrantų ir pabėgėlių saugumui ir fizinei neliečiamybei. Didesniais ES įgaliojimais pasienyje suteikiama daugiau atsakomybės pagrindinių teisių srityje. ES teisės aktų leidėjas suteikė *Frontex* įvairių vidaus priemonių pagrindinėms teisėms apsaugoti.

5.1 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų sustiprinti savo prevencines priemones, skirtas kovoti su bet kokių teisėsaugos institucijų piktnaudžiavimu. Jos taip pat turėtų veiksmingai išnagrinėti visus pateiktus patikimus įtarimus dėl teisėsaugos institucijų pasienyje vykdomo grąžinimo ir smurto, visų pirma tuos, kuriuos pateikė teisės aktais nustatytos nacionalinės žmogaus teisių institucijos. ES ir jos valstybės narės turėtų bendradarbiauti su atitinkamomis tarptautinėmis organizacijomis bei trečiosiomis šalimis, kad užtikrintų saugų, greitą ir nuspėjamą jūroje išgelbėtų migrantų ir pabėgėlių išlaipinimą, laikantis *negrąžinimo* principo. Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra turėtų užtikrinti veiksmingą visų pagrindinių teisių nuostatų, įtrauktų į jos naująjį reglamentą, įgyvendinimą.

5.2 FRA NUOMONĖ

Siekdamos skatinti vaiko teisę į apsaugą ir globą pagal tarptautinę ir ES teisę, ES ir jos valstybės narės turėtų sukurti patikimas ir veiksmingas sistemas, kurios leistų išvengti vaikų sulaikymo prieglobsčio ar grąžinimo tikslais. Tai būtų taikoma ir tiems vaikams, kurie keliauja į ES vieni, ir tiems, kurie keliauja kartu su savo šeimomis.

5.3 FRA NUOMONĖ

Atlikdama Šengeno vertinimus, Europos Komisija turėtų daugiau dėmesio skirti pagrindinių teisių apsaugos priemonėms, įtrauktoms į Šengeno sienų kodeksą, įskaitant *negrąžinimo* principo laikymąsi.

5.4 FRA NUOMONĖ

Europos Komisija, užtikrindama didelės apimties IT sistemų veikimą ir vertindama jų poveikį pagrindinėms teisėms, turėtų visapusiškai pasinaudoti specializuotų žmogaus teisių įstaigų ir agentūrų kompetencija nacionaliniu ir ES lygmenimis.

ES ir jos valstybės narės į visas didelės apimties IT sistemų eksploatavimo ir jų sąveikumo technines specifikacijas turėtų įtraukti griežtas nuostatas dėl pagrindinių teisių, visų pirma susijusias su duomenų apsaugos ir nediskriminavimo reikalavimais. Taip siekiama užtikrinti, kad tokias sistemas teikiantis pramonės sektorius deramai atsižvelgtų į poreikį laikytis atitinkamų tarptautinių ir ES teisės aktų nuostatų. Tokios priemonės pavyzdys galėtų būti privalomas reikalavimas įtraukti duomenų apsaugos ekspertus ir žmogaus teisių specialistus į grupes, kurios dirba technologijų plėtros srityje, taip siekiant užtikrinti, kad projektuojant sistemas būtų įtrauktas pagrindinių teisių aspektas.

5.5 FRA NUOMONĖ

Naujajame 2020 m. numatytame Integracijos ir įtraukties veiksmų plane Europos Komisija turėtų pabrėžti, kad reikia toliau remti nelydimus vaikus jiems tampa pilnamečiais. Ji taip pat turėtų skatinti ES valstybes nares visapusiškai pasinaudoti nacionalinės teisės teikiamomis galimybėmis.

Nors pagal ES teisę nedraudžiamas administracinis vaikų migrantų sulaikymas, būtina laikytis griežtų reikalavimų, susijusių su Chartija ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) praktika. Vaiko, kuris prašo suteikti prieglobstį, arba kuriam taikoma grąžinimo procedūra, laisvė gali būti apribota tik kraštutiniu atveju. Tačiau iš tiesų vaikų migrantų sulaikymas ES dažnai nėra išimtinė priemonė.

Šengeno vertinimo ir stebėsenos mechanizmas padeda stebėti, kaip įgyvendinamas Šengeno *acquis* – ES teisynas, priimtas siekiant kompensuoti tai, jog ES nevykdoma vidaus sienų kontrolė. Per pirmąjį penkerių metų Šengeno vertinimo ciklą buvo nustatyta, kad grąžinimo politikos srityje esama pagrindinių teisių apsaugos spragų, tačiau jų gerokai mažiau sienų valdymo srityje.

Laisvės, saugumo ir teisingumo srityje ES sukūrė tris didelės apimties IT sistemas ir priėmė teisės aktus dėl dar trijų sistemų sukūrimo. Tokios IT sistemos padeda valdyti migracijos, prieglobsčio, sienų ir policijos bendradarbiavimo klausimus ir galiausiai stiprina vidaus saugumą. ES didelės apimties IT sistemos tapo sąveikios ir į jas įtrauktos atitinkamos pagrindinių teisių apsaugos priemonės. Tačiau sistemose šias apsaugos priemones reikia taikyti praktiškai. Remiantis Sąveikumo reglamentais, Komisija turi įvertinti sąveikumo poveikį pagrindinėms teisėms ir teisei į nediskriminavimą.

Kai nelydimiems vaikams sukanka 18 metų, kyla grėsmė jų teisėms ir galimybei gauti paslaugas. Tai kenkia jų socialiniai įtraukčiai. Daugelyje ES valstybių narių numatyta tikslinė parama tokiems asmenims net ir po to, kai jiems sukanka 18 metų. Tačiau praktiškai tokią paramą gauna labai nedaug vaikų.

6.

INFORMACINĖ VISUOMENĖ, PRIVATUMAS IR DUOMENŲ APSAUGA

2019 m. buvo pirmieji metai, kuriais buvo taikomas Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas. Atnaujinusios ir išplėtusios įgaliojimus, duomenų apsaugos priežiūros institucijos vadovavo vykdymo užtikrinimo procesui visoje ES. Jos susidūrė su dideliu ir nuolat didėjančiu darbo krūviu. Paaiškėjo, kad duomenų apsaugos srityje besispecializuojančios pilietinės visuomenės organizacijos yra stiprios sąjungininkės įgyvendinant Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą. Tuo pat metu dėl vis dažnesnio naujų technologijų, pavyzdžiui, dirbtinio intelekto ir veido atpažinimo technologijos, naudojimo toliau kilo iššūkių pagrindinių teisių srityje, be kita ko, susijusių su privatumu ir duomenų apsauga. Kaip ir ankstesniais metais, netinkamas asmens duomenų ir naujų technologijų naudojimas kėlė grėsmę tiek pagrindinėms teisėms, tiek demokratiniams procesams. Problemos, susijusios su neteisėtu turiniu internete ir dezinformacija, išliko, todėl nacionaliniai ir tarptautiniai suinteresuotieji subjektai turėjo iš naujo apsvarstyti teisinius ir techninius būdus, kaip veiksmingai su jomis kovoti.

Nuo tada, kai įsigaliojo Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, duomenų apsaugos priežiūros institucijoms teko precedento neturintis darbo krūvis. Daugumoje ES valstybių narių tyrimų ir skundų skaičius padidėjo du kartus. Tam tikrais atvejais į viešuosius ir privačiuosius subjektus, kurie tvarko asmens duomenis, kreiptasi net tris kartus dažniau. Be to, priežiūros institucijos turėjo organizuoti informuotumo didinimo ir mokymo veiklą ir išaiškinti duomenų apsaugos reikalavimus tiek asmenims, tiek duomenų apsaugos specialistams.

2019 m. padidėjo kelių duomenų apsaugos priežiūros institucijų finansiniai ir žmogiškieji ištekliai, tačiau kelios iš šių priežiūros institucijų pabrėžė, kad jų vis dar nepakanka susidoroti su darbo krūviu. Tai galiausiai galėtų kelti grėsmę valdžios institucijų įgaliojimų vykdymui.

6.1 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad nacionalinės duomenų apsaugos priežiūros institucijos gautų pakankamai išteklių, kad galėtų veiksmingai vykdyti savo įgaliojimus. ES valstybės narės turėtų remti nepriklausomas ir objektyvias nacionalinių duomenų apsaugos priežiūros institucijų darbo krūvio peržiūras, kad įvertintų, ar dabartiniai biudžetai ir žmogiškieji ištekliai sudaro joms sąlygas vykdyti savo įgaliojimus ir užduotis.

6.2 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų užtikrinti tinkamą kvalifikuotų pilietinės visuomenės organizacijų, kaip pagrindinių suinteresuotųjų subjektų duomenų apsaugos taisyklių taikymo ir vykdymo užtikrinimo srityje, finansavimą. ES valstybės narės primygtinai raginamos nacionaliniuose teisės aktuose pasinaudoti BDAR 8o straipsnio 2 dalyje numatyta įvadine nuostata, kuria remiantis kvalifikuotos pilietinės visuomenės organizacijos, nepriklausomai nuo duomenų subjekto įgaliojimų, turėtų teisę pateikti skundus dėl duomenų apsaugos pažeidimų.

6.3 FRA NUOMONĖ

ES ir nacionaliniai teisės aktų leidėjai turėtų užtikrinti, kad būsimose ir vykdomose ES reglamentavimo sistemose ir parengiamajame teisėkūros darbe būtų nagrinėjami ir skatinami skaidrūs ir išsamūs poveikio pagrindinėms teisėms vertinimai, kai naudojamos DI technologijos. Be to, nepriklausomų priežiūros institucijų priežiūra yra labai svarbi siekiant užtikrinti atskaitomybę, patikimumą ir sąžiningumą.

Kvalifikuotų pilietinės visuomenės organizacijų teisinė ir techninė kompetencija labai svarbi taikant teisę į duomenų apsaugą ir privatumą. Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 8o straipsnio 1 dalyje nustatyta duomenų subjektų teisė įgalioti ne pelno įstaigą, organizaciją ar asociaciją jiems atstovauti yra sveikintinas žingsnis. Tačiau nedaug valstybių narių pasinaudojo 8o straipsnio 2 dalimi, pagal kurią valstybėms narėms leidžiama sudaryti galimybę tokioms įstaigoms pradėti teismo procesą be duomenų subjektų įgaliojimo.

Kaip ir priežiūros institucijų atveju, nuo tada, kai įsigaliojo Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, gerokai padidėjo su tyrimais ir skundais susijęs pilietinės visuomenės organizacijų darbo krūvis. Jos taip pat susiduria su papildomais iššūkiais, nes jų išteklių yra riboti. Be to, dėl techninių aspektų sudėtingumo sunku gauti įrodymų apie galimus pagrindinių teisių pažeidimus.

Pasaulyje vyksta lenktynės diegiant inovacijas ir plėtojant dirbtinio intelekto (DI) priemones, o ES siekia pirmą kartą šiame procese. Kai kurios ES valstybės narės, kuriose DI naudojamas saugumo ir socialiniame bei ekonominiame sektoriuose, susidūrė su dideliais sunkumais siekdamas, kad technologija būtų skaidri. Nepaisant nuolatinių pastangų didinti informuotumą apie etišką DI naudojimą, europiečiai vis dar nežino apie jo poveikį pagrindinėms teisėms, pavyzdžiui, teisei į privatumą ar nediskriminavimą, ir apie tai, kaip konkrečiai naudojamos DI technologijos. Pavyzdžiui, sunku įrodyti diskriminaciją, kai priimant automatizuotus sprendimus naudojami sudėtingi algoritmai. Be to, profiliavimas automatizuotai tvarkant duomenis gali lemti socialinę atskirtį, kurią valstybės narės laiko didele grėsme visuomenei. Keliose teismo bylose jau formuojami ir skatinami politikos formavimo ir teisėkūros procesų pokyčiai. Nėra

deramai nustatyta, kaip užtikrinti pagrindines teises ir stebėti, kaip jų laikomasi, kol nepadaromi faktiniai pažeidimai.

Praėjus penkeriems metams po to, kai Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT) pripažino Duomenų saugojimo direktyvą (2006/24/EB) negaliojančia, ES ir valstybių narių lygmeniu padaryta nedidelė pažanga pritaikant galiojančias taisykles prie ESTT praktikoje nustatytų reikalavimų. Valstybės narės savo veiksmais daugiausia dėmesio skyrė reikalavimams teisėsaugos institucijoms turėti teisėtą prieigą prie duomenų, kuriuos saugo paslaugų teikėjai. Tačiau, išskyrus kelias išimtis, dauguma valstybių narių išsaugojo bendrą duomenų saugojimo sistemą, kuri apima visus abonentus ir registruotus naudotojus, visas elektroninio ryšio priemones ir visus srauto duomenis ir kurioje nenumatoma jokie diferencijavimo, apribojimo ar išimties atsižvelgiant į tikslą. Nacionaliniai teismai prašo, kad ESTT išsamiau išaiškintų kriterijus, kuriuos jis nustatė ankstesnėse bylose, ir dėl to dar nepriimti keli prejudiciniai sprendimai.

6.4 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų peržiūrėti nacionalines taisykles dėl paslaugų teikėjų vykdomo duomenų saugojimo, kad jos atitiktų Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos reikalavimus.

7.

VAIKO TEISĖS

Praėjus trisdešimčiai metų nuo JT Vaiko teisių konvencijos priėmimo, 2019 m. ES lygmeniu įvyko naujų politikos pokyčių. Naujoji Europos Komisija įsipareigojo priimti naują išsamią vaiko teisių strategiją. Vienas iš jos prioritetų – sukurti ES vaikų garantijų iniciatyvą. Tai svarbu, nes, nepaisant nedidelio pagerėjimo, beveik vienam iš keturių vaikų Europoje tebegresia skurdas arba socialinė atskirtis. Didžiausia rizika kyla migrantų kilmės vaikams arba mažiau išsilavinusių tėvų vaikams. Iki 2019 m. birželio mėn. valstybės narės turėjo į nacionalinę teisę įtraukti Procedūrinių garantijų direktyvą vaikams, kurie baudžiamajame procese yra įtariamieji arba kaltinamieji. Tačiau kelios valstybės narės visus metus vis dar keitė savo nacionalinės teisės aktus. Europos Komisija pradėjo pažeidimo nagrinėjimo procedūras prieš septynias valstybes nares dėl pranešimų neteikimo. Iki 2020 m. į nacionalinę teisę reikia įtraukti Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvą, kuria siekiama sustiprinti saugumą internete. Šioje srityje padaryta nedidelė pažanga. Nors seksualinės prievartos internete atvejų daugėja, Europos Komisija turėjo pradėti pažeidimo nagrinėjimo procedūras prieš 23 valstybes nares, kurios neįgyvendino Direktyvos dėl seksualinės prievartos.

Beveik vienam iš keturių vaikų ES gresia skurdas arba socialinė atskirtis. Tai kelia susirūpinimą atsižvelgiant į ES pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnį, kuriame nustatyta, kad „vaikai turi teisę į jų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globą“, ir Europos socialinių teisių ramstį, kuriame nustatyta vaikų teisė į apsaugą nuo skurdo. 2019 m. Europos Parlamentas ir Europos Komisija išreiškė tvirtą politinį įsipareigojimą kovoti su vaikų skurdu ir sukurti ES vaikų garantijų iniciatyvą. Kad garantijos būtų įgyvendintos, reikia toliau laikytis šio tvirto visų ES institucijų, be kita ko, ES Tarybos, ir valstybių narių politinio įsipareigojimo.

Tikimasi, kad įgyvendinus ES vaikų garantijų iniciatyvą bus užtikrinta, kad kiekvienas skurstantis vaikas, ypač esantis pažeidžiamoje padėtyje, turėtų galimybę gauti tinkamą mitybą, tinkamą būstą ir nemokamą sveikatos priežiūrą, švietimą ir ikimokyklinį ugdymą bei priežiūrą. Tai padėtų įgyvendinti ES ir valstybių narių teisinius įsipareigojimus vaiko teisių srityje. Tai taip pat padėtų įgyvendinti pagrindinį Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. politinį įsipareigojimą nė vieno nepalikti nuošalyje.

Europos Parlamentas pabrėžė tinkamo finansavimo ES ir nacionaliniu lygmenimis svarbą būsimai Vaikų garantijų iniciatyvai remti. Jis pasiūlė, kad valstybės narės 2021–2027 m. programavimo laikotarpiu iš „Europos socialinio fondo +“ skirtų ne mažiau kaip 5,9 mlrd. EUR Vaiko garantijų iniciatyvai remti.

7.1 FRA NUOMONĖ

ES teisės aktų leidėjas turėtų užtikrinti, kad būsima ES vaikų garantijų iniciatyva būtų tinkamai finansuojama ES lėšomis ir taptų konkrečiu investavimo prioritetu 2021–2027 m. programavimo laikotarpiu. ES institucijos turėtų apsvarstyti galimybę priimti rekomendaciją dėl ES vaikų garantijų iniciatyvos, kad būtų pateiktos būtinos veiksmingos jos įgyvendinimo gairės. Tai turėtų apimti veiksmų planą ir konkrečias politikos priemones, susijusias su teisiniais ir politiniais įsipareigojimais. Įgyvendinant Europos semestrą turėtų būti reguliariai peržiūrimos pažangos ataskaitos, susijusios su ta rekomendacija, ir atitinkama informacija turėtų būti įtraukiama į konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas, ypač atsižvelgiant į tai, kad ES lėšos bus naudojamos įgyvendinimui remti.

7.2 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų į nacionalinę teisę perkelti Procesinių garantijų direktyvą, kad vaikams, kurie baudžiamajame procese yra įtariamieji arba kaltinamieji, būtų užtikrintas veiksmingas procesinių garantijų taikymas. Jos turėtų palengvinti jos įgyvendinimą, padėdamos baudžiamajame procese dalyvaujantiems praktikuojantiems teisininkams, teikdamos jiems profesines konsultacijas ir rengdamos mokymus. Europos Komisija galėtų toliau remti ES valstybes nares, pavyzdžiui, teikdama tolesnes teisėkūros gaires ir sudarydama palankesnes sąlygas valstybėms narėms keistis praktine patirtimi. ES valstybės narės ir Europos Komisija turėtų įvertinti ir apsvarstyti pačių vaikų patirtį ir požiūrį į tai, kaip veiksmingai įgyvendinamos šios procedūrinės garantijos.

7.3 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės, bendradarbiaudamos su paslaugų teikėjais ir atitinkamais pilietinės visuomenės subjektais, turėtų nustatyti ir parengti tinkamas priemones, kuriomis būtų teikiama aiški informacija apie Bendrojo duomenų apsaugos reglamento taikymą vaikams, siekiant suderinti pareigą apsaugoti vaikus su poreikiu suteikti vaikams prieigą prie interneto. Siekdama užtikrinti vaikų apsaugą, Europos Komisija turėtų sudaryti palankesnes sąlygas valstybėms narėms ir paslaugų teikėjams susitarti dėl standartinių amžiaus patikrinimo priemonių.

7.4 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės turėtų pradėti arba tęsti Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę procesą. Jos turėtų tai daryti glaudžiai konsultuodamosi su paslaugų teikėjais ir atitinkamais pilietinės visuomenės subjektais. Jos taip pat turėtų skirti ypatingą dėmesį kovai su seksualine prievarta prieš vaikus internete, ypač su dalijimusi vaikų pornografija, kaip reikalaujama Direktyvos 28b straipsnyje.

ES valstybės narės turėtų dėti visas pastangas, kad Direktyva dėl seksualinės prievartos būtų tinkamai perkelta į nacionalinę teisę, ir užtikrinti, kad būtų priimti teisės aktai ir taikomos tinkamos politikos priemonės. Jomis turėtų būti siekiama sėkmingai užkirsti kelią seksualinės prievartos nusikaltimams, apsaugoti aukas pagal amžių tinkamu būdu ir patraukti nusikaltėlius baudžiamojon atsakomybėn už bet kokios formos seksualinę prievartą internete.

ES valstybės narės iki 2019 m. birželio 11 d. turėjo perkelti Procesinių garantijų direktyvą (2016/800/ES) į nacionalinę teisę. Šia direktyva vaikams, kurie yra įtariamieji ar kaltinamieji baudžiamosiose bylose, užtikrinamos procesinės garantijos. Į ją įtraukta teisė į gynybą ir nekaltumo prezumpciją, kaip nustatyta ES pagrindinių teisių chartijos 48 straipsnyje, ir svarbiausia – vaiko interesai, kaip nustatyta Chartijos 24 straipsnyje. Jos preambulėje raginama apsvarstyti Europos Tarybos gaires dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo.

Tačiau iki nustatyto termino tik 13 valstybių narių pranešė apie visišką įtraukimą. Europos Komisija pradėjo pažeidimo nagrinėjimo procedūras prieš septynias valstybes nares dėl pranešimų neteikimo.

ES pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnyje skelbiama vaikų teisė būti apsaugotiems ir išklaustytiems. Internetiniame pasaulyje šioms teisėms dažnai kyla pavojus.

Bendrajame duomenų apsaugos reglamente nustatyta, kad jaunesnių nei 16 metų vaikų atveju tėvų pareigų turėtojas duoda sutikimą arba leidžia tvarkyti jų asmens duomenis, susijusius su informacinės visuomenės paslaugomis, kurios tiesiogiai teikiamos vaikams. Tačiau valstybės narės gali nustatyti mažesnę amžių sutikimui gauti, jei tik jis nėra mažesnis nei 13 metų. Valstybės narės nustatė skirtingas amžiaus ribas – nuo 13 iki 16 metų. Europos Komisijos įvairių suinteresuotųjų šalių ekspertų grupė Bendrojo duomenų apsaugos reglamento taikymo klausimais atkreipė dėmesį į tai, kad trūksta gairių, susijusių su amžiaus ribomis, taikomomis sutikimui gauti ir amžiaus patikrinimo priemonėmis.

Padaryta nedidelė pažanga į nacionalinę teisę įtraukiant persvarstytą Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvą (Direktyva (ES) 2018/1808), kurią į nacionalinę teisę reikia perkelti iki 2020 m. rugsėjo mėn. Šia direktyva reglamentuojama vaikų prieiga prie visų audiovizualinių žiniasklaidos priemonių, įskaitant, pavyzdžiui, vaizdo įrašų dalijimosi platformas, kaip antai „YouTube“ arba „Instagram“. Joje taip pat reikalaujama, kad valstybės narės imtųsi tinkamų kovos su vaikų pornografija priemonių.

Šiuo metu daugėja seksualinės prievartos prieš vaikus atvejų internete. 2019 m. Europos Komisija turėjo pradėti pažeidimo nagrinėjimo procedūras prieš 23 ES valstybes nares, kurios neįgyvendino Direktyvos dėl seksualinės prievartos (2011/93/ES).

8.

TEISĖ KREIPTIS Į TEISMĄ

2019 m. ES institucijos ragino pagerinti aukų galimybes gauti kompensaciją ir kreiptis į teismą. ES Taryba paragino parengti naują strategiją dėl aukų teisių. Taip pripažįstama, kad aukų apsaugos srityje tebėra spragų, ir atkreipiamas dėmesys į valstybių narių įsipareigojimą užtikrinti aukų teises. Taryba paragino FRA ir kitas ES agentūras remti valstybių narių pastangas šioje srityje. 2019 m. kai kurios valstybės narės toliau nepritarė Stambulo konvencijai. Tai paskatino Europos Parlamentą imtis itin griežtų veiksmų. Jis paprašė Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išnagrinėti įvairius tinkamo teisinio pagrindo, kuriuo remdamasi ES galėtų prisijungti prie konvencijos, aspektus. Tuo pat metu toliau kilo problemų dėl teismų nepriklausomumo. Jie pabrėžė, kad reikia veiksmingiau koordinuoti pastangas siekiant užtikrinti teisinės valstybės principo laikymąsi. Europos Komisija paskelbė veiksmų planą, kuriame pasiūlytas vadinamasis teisinės valstybės ciklas.

2019 m. beveik pusė ES valstybių narių priėmė arba įgyvendino teisės aktus, kuriais siekiama geriau įgyvendinti Nusikaltimų aukų teisių direktyvą (2012/29/ES). Tačiau reikšmingų pokyčių, susijusių su aukų teisėmis dalyvauti teismo procese, nebuvo.

Kelios valstybės narės padarė didelę pažangą aukų teisių užtikrinimo srityje – jos pirmą kartą įtvirtino paramos paslaugas visų kategorijų nusikaltimų aukoms. Kitos valstybės narės ėmėsi veiksmų, kad apsaugotų aukas vykstant procesui ir užkirstų kelią antrinei viktimizacijai.

2019 m. gruodžio 3 d. ES Taryba priėmė išvadas dėl aukų teisių. Jose iš dalies remiamasi FRA 2019 m. ataskaitomis dėl teisingumo nuo smurtinių nusikaltimų nukentėjusiems asmenims. Išvadose pripažįstama, kad reikia priemonių, kuriomis būtų pagerintos aukų galimybės kreiptis į teismą ir gauti kompensaciją. Jose taip pat raginama Europos Komisiją parengti 2020–2024 m. ES strategiją dėl aukų teisių ateities.

8.1 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės raginamos toliau dėti pastangas, kad aukų teisės būtų praktiškai veiksmingai įgyvendinamos. Jos turėtų skirti ypatingą dėmesį tam, kad būtų nustatytos priemonės, kuriomis būtų užtikrinta, kad aukos galėtų gauti kompensaciją vykstant baudžiamajam procesui ir kad jos, kaip smurtinių nusikaltimų aukos, gautų tinkamą kompensaciją už žalą, kurią patyrė dėl nusikalstamos veikos. ES valstybės narės taip pat turėtų dėti daugiau pastangų, kad užtikrintų tinkamą aukų vaidmenį atitinkamuose teismo procesuose.

8.2 FRA NUOMONĖ

ES ir visos ES valstybės narės, kurios dar neratifikavo Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija), raginamos tai padaryti. FRA ragina valstybes nares pašalinti nacionalinės teisės aktų, susijusių su smurto aukomis tapusių moterų apsauga, spragas.

8.3 FRA NUOMONĖ

ES ir jos valstybės narės raginamos toliau stengtis ir aktyviau bendradarbiauti, siekiant išlaikyti ir didinti teisminių institucijų nepriklausomumą, nes tai yra labai svarbi teisinės valstybės principo dalis. Pastangos, susijusios su nauju pasiūlymu dėl „teisinės valstybės ciklo“, galėtų apimti patobulintas gaires ES valstybėms narėms, kad jos pripažintų ir spręstų visus galimus teisinės valstybės klausimus. Be to, atitinkamos ES valstybės narės turėtų imtis neatidėliotinių veiksmų, kad būtų visapusiškai laikomasi atitinkamų Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų, ir imtis veiksmų įgyvendinant rekomendacijas, pavyzdžiui, tas, kurias Europos Komisija pateikia vykdydama savo procedūras dėl teisinės valstybės.

Airija ratifikavo Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija), taigi iki 2019 m. pabaigos iš viso 21 ES valstybė narė buvo ratifikavusi šią konvenciją. Kelios valstybės narės ėmėsi priemonių, kad visi seksualiniai veiksmai be sutikimo būtų laikomi nusikaltimu, kaip nustatyta Stambulo konvencijos 36 straipsnyje, užuot apribojus tokias nusikalstamas veikas kaip išžaginimas esant prievartai ar fiziniam smurtui.

ES stengėsi užtikrinti, kad konvenciją ratifikuotų ir ES, ir visos valstybės narės, nors kai kurios ją pasirašiusios valstybės narės tvirtai jai nepritarė.

Nepriklausomos teisminės institucijos yra teisinės valstybės principo ir teisės kreiptis į teismą pagrindas (ES sutarties 19 straipsnis, SESV 67 straipsnio 4 dalis ir ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis). Keliose valstybėse narėse padaugėjo problemų teisingumo srityje, visų pirma susijusių su teismų nepriklausomumu. Tai paskatino Europos Komisiją parengti teisinės valstybės stiprinimo veiksmų planą. Ji pasiūlė „teisinės valstybės ciklą“. Jį bus įtrauktas tiek Europos Parlamentas, tiek ES Taryba ir jis bus taikomas visoms ES valstybėms narėms, daugiausia dėmesio skiriant toms šalims, kuriose nustatytos grėsmės.

9.

NEJGALIŲJŲ TEISIŲ KONVENCIJOS ĮGYVENDINIMO RAIDA

Praėjus dešimtmečiui nuo 2009 m. lapkričio mėn. priimto Tarybos sprendimo dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (NTK) sudarymo Europos bendrijos vardu, 2019 m. įvyko keletas svarbių pokyčių. Jie nulems, kaip antrąjį dešimtmetį ES ir jos valstybėse bus įgyvendinta konvencija. Buvo paskirtas pirmasis už lygybę atsakingas Europos Komisijos narys, atsakingas už NTK įgyvendinimą. Priimtas Europos prieinamumo aktas, kuriuo nustatyti bendri prieinamumo reikalavimai, taikomi atrinktiems gaminiams ir paslaugoms. Europos Parlamentas ir ES Taryba pasiekė preliminarų susitarimą dėl kalbos negalios ir prieinamumo srityse, susijusį su Europos struktūriniais ir investicijų fondais. Pradėtas 2010–2020 m. Europos strategijos dėl negalios vertinimas. Jis bus įtrauktas į būsimą ES strategiją dėl negalios. Tuo pat metu valstybės narės ėmėsi veiksmų, kad užtikrintų įtraukų švietimą ir vienodą užimtumą neįgaliesiems. Kelios valstybės narės taip pat ėmėsi veiksmų, kad užtikrintų visiems prieinamą fizinę aplinką. Nacionalinių rinkimų įstatymų pakeitimai suteikė neįgaliesiems gerokai daugiau galimybių dalyvauti Europos Parlamento rinkimuose, nors prieinamumas išliko problema.

9.1 FRA NUOMONĖ

ES strategijoje dėl negalios po 2020 m. turėtų būti atsižvelgta į visas rekomendacijas, pateiktas 2015 m. priimtose Neįgaliųjų teisių konvencijos komiteto baigiamosiose pastabose.

Konkrečiau, ES strategija dėl negalios po 2020 m. turėtų būti užtikrinama, kad:

- Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatos būtų įtrauktos į visas atitinkamas ES teisės, politikos ir programų sritis, įskaitant naujų technologijų naudojimą,
- neįgalieji, jiems atstovaujanti organizacijos ir atitinkamos pilietinės visuomenės organizacijos tinkamai dalyvautų įgyvendinant ir stebint naują strategiją,
- visose ES institucijose, įstaigose ir agentūrose būtų paskirti tinkamai koordinuojami centrai negalios klausimais,
- valstybių narių surinkti atitinkami duomenys būtų suskirstomi taip, kad būtų galima stebėti Neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimą.

9.2 FRA NUOMONĖ

ES ir jos valstybės narės turėtų užtikrinti, kad skiriant Europos struktūrinių ir investicijų fondų (ESI fondų) lėšas būtų visapusiškai paisoma Neįgaliųjų teisių konvencijoje ir ES pagrindinių teisių chartijoje įtvirtintų neįgaliųjų teisių. Taip bus maksimaliai padidintos galimybės ES fondais remti savarankišką gyvenimą. Šiuo atžvilgiu ES turėtų patvirtinti naujas reikiamas sąlygas dėl veiksmingo ES pagrindinių teisių chartijos ir NTK įgyvendinimo, kaip nustatyta Europos Komisijos pasiūlytame kitos 2021–2027 m. daugiamečių finansinės programos laikotarpiui skirtame Bendrųjų nuostatų reglamente. Kad galėtų vykdyti veiksmingą fondų ir jų veiklos rezultatų stebėseną, ES ir jos valstybės narės turėtų imtis veiksmų siekiant neįgaliųjų organizacijų ir teisės aktais nustatytų nacionalinių žmogaus teisių institucijų atstovus įtraukti į ESI fondų stebėsenos komitetus. Jei šioms organizacijoms ir institucijoms bus skirta žmogiškųjų išteklių ir tinkamas finansavimas, ir šiam tikslui bus numatytos ES lėšos, pasiūlytos reikiamos sąlygos taps veiksmingesnės.

9.3 FRA NUOMONĖ

ES valstybės narės, dar netapusios Neįgaliųjų teisių konvencijos fakultatyvaus protokolo šalimis, turėtų apvarstyti galimybę užbaigti reikiamas procedūras ir šį protokolą ratifikuoti, kad šis dokumentas būtų ratifikuotas visoje Europos Sąjungoje. ES taip pat turėtų apvarstyti galimybę skubiai imtis veiksmų fakultatyviam protokolui patvirtinti.

Dauguma Komisijos užsakymu atlikto 2019 m. Europos strategijos dėl negalios vertinimo dalyvių mano, kad daugelis 2019–2020 m. Europos strategijos dėl negalios tikslų buvo pasiekti ir kad tokia strategija teikia papildomos naudos. Jie taip pat atkreipė dėmesį į konkrečius strategijos rezultatus, pavyzdžiui, Europos prieinamumo aktą. Tai rodo, kad svarbu turėti tokio pobūdžio politikos dokumentą, kuriuo būtų galima vadovautis imantis veiksmų ES lygmeniu.

Europos struktūriniai ir investicijų fondai (ESI fondai) atlieka svarbų vaidmenį įvairiose politikos srityse, be kita ko, remiant valstybių narių pastangas užtikrinti savarankišką gyvenimą. Į preliminarų Europos Parlamento ir Tarybos susitarimą dėl siūlomų reglamentų 2021–2027 m. finansavimo laikotarpiui įtrauktos svarbios pagrindinių teisių garantijos, visų pirma susijusios su siūlomomis reikiamomis sąlygomis ir didesniu stebėsenos komitetų vaidmeniu. Pilietinė visuomenė, įskaitant neįgaliųjų organizacijas ir nacionalines žmogaus teisių institucijas, gali atlikti svarbų vaidmenį veiksmingos lėšų naudojimo stebėsenos srityje.

Šešios valstybės narės ir ES neratifikavo Neįgaliųjų teisių konvencijos fakultatyvaus protokolo. Juo asmenims suteikiama galimybė teikti skundus Neįgaliųjų teisių konvencijos komitetui, o komitetui, gavus „patikimos informacijos <...>, kad šiurkščiai ar sistemingai pažeidžia[mos] šioje Konvencijoje įtvirtint[os] teis[ės]“, galimybė inicijuoti konfidencialius tyrimus (6 straipsnis).

2019 m. pagrindinių teisių apsaugos srityje padaryta pažanga, tačiau neišvengta ir nesėkmių. FRA 2020 m. ataskaitoje apie pagrindinių teisių būklę apžvelgiami svarbiausi ES 2019 m. sausio–gruodžio mėn. įvykę pokyčiai ir pateikiamos FRA nuomonės šiais klausimais.

Atkreipiant dėmesį tiek į laimėjimus, tiek į neišspręstus probleminius klausimus, ataskaitoje pateikiamos įžvalgos svarbiausiais klausimais, kuriais ES diskutuojama dėl pagrindinių teisių.

Šiais metais daugiausia dėmesio skiriama dabartiniam ES pagrindinių teisių chartijos taikymui. Kituose skyriuose nagrinėjami tokie klausimai, kaip lygybė ir nediskriminavimas, rasizmas, ksenofobija ir susijusi nepakanta, romų integracija, prieglobstis ir migracija, informacinė visuomenė, privatumas ir duomenų apsauga, vaiko teisės, teisė kreiptis į teismą ir pokyčiai, susiję su Neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimu.

PROMOTING AND PROTECTING YOUR FUNDAMENTAL RIGHTS ACROSS THE EU —

Visa 2020 m. ataskaita apie pagrindinių teisių būklę (*FRA Fundamental Rights Report 2020*) skelbiama <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/fundamental-rights-report-2020>

Taip pat žr. susijusius FRA leidinius:

- FRA (2020 m.), *2020 m. ataskaita apie pagrindinių teisių būklę. FRA nuomonės*, Liuksemburgas, Leidinių biuras, <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/fundamental-rights-report-2020-fra-opinions> (visomis 24 ES oficialiosiomis kalbomis),
- FRA (2020 m.), *Ten years on: unlocking the Charter's full potential* (Po dešimties metų: išnaudoti visą Chartijos potencialą), Liuksemburgas, Leidinių biuras, <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/frr-focus-ten-years-charter> (anglų ir prancūzų kalbomis).

Ankstesnes FRA konkrečių metų metines ataskaitas apie Europos Sąjungos iššūkius ir laimėjimus pagrindinių teisių srityje galima rasti FRA [svetainėje](#) (anglų, prancūzų ir vokiečių kalbomis).

PAPILDOMA INFORMACIJA

FRA – EUROPOS SĄJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena – Austrija
Tel. +43 158030-0 – Faksas +43 158030-699
fra.europa.eu

 facebook.com/fundamentalrights
 twitter.com/EURightsAgency
 linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

Europos Sąjungos
leidinių biuras